
*Oružani sukobi među
nesvrstanim zemljama*

Ranko Petković

Ne upadajući u zamku privlačne Hobsove definicije o »ratu svih protiv svijeta«, koja nije lična određene dijalektičke suštine, ipak se mora konstatovati da je rat jedan od najstarijih pratilaca ljudskog društva. Ali ne kao svojstvo ljudske prirode, niti kao jedan od neotuđivih atributa međunarodne zajednice, već kao izraz realnih ideoloških, političkih, društvenih, ekonomskih i drugih protivrečnosti koje postoje u klasnom društvu. U tom smislu, istorija ratova iz vremena starih civilizacija u punom je uzročno-posledičnom kontinuitetu sa istorijom ratova u modernom dobu, pa i sa ratovima u današnjem svetu, koji, uz sve promene koje su se dogodile, nije prestao da bude klasni svet. Sa neophodnom naznakom da je čovečanstvo, posle dva svetska rata, ušlo u nuklearno doba u kome bi novi svetski rat mogao da označi kraj ljudske civilizacije i same biološke egzistencije čoveka.¹

Premda uzroci ratova mogu biti, i bivaju, različiti, uostalom kao i njihove posledice, organska su svojstva svakog rata, u suštini, ista: svaki rat znači i podrazumeva nasilje, krv, razaranje, patnju, od Homerovih zapisa do Pikasovih i Orvelovih vizija. Uprkos tome, stav prema ratu nije u svim epohama bio isti; postoje uočljive razlike u pristupu ratu sa stanovišta različitih ideoloških i političkih polazišta kako u prošlosti, tako i u vremenu u kome živimo.

Bez namere, ali i potrebe, da se u ovom kontekstu detaljnije ispituje kako su se ljudska misao i politička država odnosile prema ratu u različitim istorijskim razdobljima, neophodno je ukazati na neke čvrste tačke evolucije stava međunarodne zajednice prema ratu, od prihvatanja rata kao jednog od vrhunskih svojstava suverenosti država do zabrane rata kao najvećeg zločina protiv čovečanstva.

¹ Opširnije o suštini i obeležju rata u knjizi Edvarda Kardelja »Socijalizam i rat«, Komunist, 1960, kao i u knjigama autora (dr Ranko Petković: »Dvadeset godina Ujedinjenih nacija«, Beograd, 1965, i dr Ranko Petković: »Lokalni ratovi i svetski mir«, Beograd, 1968)

Podela na tzv. pravedne i nepravedne ratove

U milenijском rasponu od »Pax romana« do naših dana, tek u srednjem veku se pojavljuje svojevrsna ideološka podela na pravedne i nepravedne ratove: svi dotadašnji bili su »pravedni« za one koji su ih vodili i one koji su bili jači. Podela nastaje kao izraz hrišćanskog učenja. Može se reći da se nikada nije više ratovalo i da, uporedo s tim, nikada nije bilo više merila za razgraničavanje pravednih od nepravednih ratova. Postojala je puna harmonija između reči Grgura VII »maledictus homo qui prohibet gladium suum a sanguine« i učenja Tome Akvinskog da tri kriterijuma — lice (autoritet vladara po čijoj se naredbi ratuje), uzrok (da napadnuti to zaslužuje, jer je činio nepravo) i namera (da se učini dobro ili izbegne zlo) — određuju da li je rat pravedan, znači dozvoljen, ili nepravedan, znači zabranjen. Na toj teološkoj doktrini, kojom je crkva nastojala da svoje učenje o dobru i zlu usaglasi sa ratovima protiv »nevernika« i »otpadnika«, te da uvede izvestan red i poredak u odnosima feudalnih vladara, počivala su i teorijska razgraničenja prvih tvoraca međunarodnog prava Vitorija, Suareza i Grocijusa.

Pravo na rat

Kapitalistička era uvodi u međunarodno pravo, oslobađajući ga srednjevekovnih shema, dva značajna principa za određivanje stava tzv. civilizovanog sveta, a to znači tadašnje Evrope, prema fenomenu rata: princip suverene jednakosti država i princip ravnoteže sila. Princip suverene jednakosti država, u svom tadašnjem shvatanju i značenju, ukinuo je podelu na bellum justum i bellum injustum te fiksirao neograničeno pravo država na rat. Država suvereno odlučuje o svom stavu i ponašanju, ona je sama sebi sudija, i nema sudija iznad nje. U tome su sve države jednake i svakoj podjednako pripada pravo da stupi u rat ili da u ratu između drugih država ostane neutralna. Neograničeno pravo na rat pretvorilo je silu u najsnažniji argument u međunarodnim odnosima i doprinelo da se najmoćnije države perioda »velike ravnoteže« koriste ratom kao najefikasnijim instrumentom nacionalne politike.

Usamljenički pokušaji lucidnih mislilaca, od Dantea i Kampanele do Rusoa i Kanta, i pojedinih državnika, od Poždebradskog do Vilsona, da se da prioritet miru — nisu urodili plodom, iako su svedočili o jednoj stalnoj težnji i velikoj nadi.

Na pragu XIX veka podela sveta je bila završena, a nova podela nije mogla drukčije da se ostvari sem po cenu svetskog rata. Ni posle te prve velike kataklizme, Pakt Društva naroda, sistemom kolektivne bezbednosti koji je stvorio, nije uspeo da apsolutno zabrani rat, ali je, u svakom slučaju, utro put zabrani rata. Procedurom koja je stvorena inaugurisana je, u stvari, podela na dozvoljene i nedozvoljene ratove: nedozvoljeni su

bili svi ratovi koji su otpočeli mimo i protiv odredaba Pakta Društva naroda, to će reći — svi napadački ratovi.

Uskoro će, međutim, doći do obraćanja francuskog ministra inostranih poslova Aristida Brijana američkom ministru inostranih poslova Kelogu da dve zemlje potpišu bilateralni pakt u kome će osuditi »priebegavanje ratu radi rešavanja međunarodnih sporova« i jasno izjaviti da se rata »odriču kao oruđa nacionalne politike u svojim međusobnim odnosima«. Dobivši karakter multilateralnog ugovora, Brijan-Kelogov pakt učinio je presudan korak u evoluciji stava međunarodne zajednice prema fenomenu rata. Ma koliko njegova vrednost bila više teorijsko-doktrinarna nego praktično-politička, Brijan-Kelogov pakt je definitivno presekao legalitet ustanove *ius ad bellum*.

Zabrana rata

U sistemu kolektivne bezbednosti, koji je stvoren nakon drugog svetskog rata, Povelja UN zabranjuje ne samo rat nego i svaku primenu sile, sem one čiji bi nosilac mogla da bude organizacija Ujedinjenih nacija u procesu suzbijanja agresije ili one koja spada u domen nužne samoodbrane, ali samo do trenutku stupanja u dejstvo mehanizma kolektivne bezbednosti. Odredbe koje preciziraju stav Ujedinjenih nacija prema ratu i svakoj upotrebi sile, pa i samoj pretnji da bi sila mogla biti upotrebljena, predstavljaju jednu od najvećih istorijskih prekretnica u tretiranju rata i u borbi protiv rata: one rat stavljaju van zakona i kvalifikuju ga kao najveći zločin protiv čovečanstva i čovečnosti. Otišlo se, i korak dalje: stvoren je mehanizam za suzbijanje agresije. Njegove su bitne premise: obaveza svih zemalja članica da učestvuju u svakoj akciji koju u sferi očuvanja mira i bezbednosti preduzmu Ujedinjene nacije te pretpostavka da će pet velikih sila, koje imaju pravo veta, svojim jedinstvenim antiratnim stavom omogućiti Savetu bezbednosti, kao vrhovnom organu UN za očuvanje mira i bezbednosti, da preduzme odgovarajuću akciju protiv nosioca agresije.

Na osnovu iskustava iz perioda koji je protekao od potpisivanja Povelje UN u San Francisku do danas može se konstatovati da Ujedinjene nacije nisu uspele da efektivno onemoguće rat i raznovrsne vidove primene sile.²

2

Kurt Valdhajm: »Posle drugog svetskog rata sistem međunarodnog mira i bezbednosti, kako je predviđen Poveljom, bio je zasnovan na uslovu da zemlje sveta poveru svoju bezbednost i odgovornost za održavanje međunarodnog mira u prvom redu Savetu bezbednosti. Da bi se preuzeo jedan takav korak, potrebno je kako međusobno, tako i poverenje u Savet bezbednosti, što vlade zemalja članica nisu

mogle da ostvare. To znači da je Savet bezbednosti često igrao perifernu ulogu u značajnim konfliktnim situacijama ili bio tretiran kao poslednje utočište u slučajevima kada je situacija izmakla ispod kontrole. Naravno, ovo ne znači da Savet bezbednosti nije igrao značajnu ulogu. Nasuprot, on je često pružao mogućnost da se krize učine manje eksplozivnim i da se ukaže na put ka rešenju.« (Izveštaj o radu Organizacije u 1980. godini.)

Ne zanemarujući sfere u kojima su one zabeležile određene rezultate i uvereni u to da bi iskušenja sa kojima se svet suočavao bila mnogostruko veća da ne postoje Ujedinjene nacije, mora se reći da je čitav sistem kolektivne bezbednosti, koji je teorijski izgradila Povelja, doživeo gotovo potpuni fijasko. Među mnogobrojnim uzrocima takvog stanja stvari izdvajaju se oni koji proističu iz kolizije pretpostavki koje sadrži Povelja i činjenica koje je sa sobom donco međunarodni razvitak. Reč je, u osnovi, o sledećem: mehanizam kolektivne bezbednosti koji je inaugurisala Povelja UN koncipiran je tako da potencijalnog agresora vidi jedino izvan redova organizacije, ili u najmanju ruku izvan kruga pet velikih sila — odatle i totalno vezivanje za pretpostavku da će jedinstvo pet velikih sila predstavljati motornu snagu čitavog sistema kolektivne bezbednosti UN. Dogodilo se suprotno: nosioci agresije i oni koji aktivno štite i podržavaju agresora nalaze se, po pravilu, upravo u krugu pet velikih sila, i umesto idiličnog jedinstva u njihovim odnosima dominiraju sukobi i nesuglasice. Kako je njihovo jedinstvo trebalo da predstavlja motornu snagu čitavog sistema kolektivne bezbednosti, njihovo nejedinstvo je faktički svelo na nulu dejstvo tog sistema. Ako je agresor neka od pet velikih sila — stalnih članica Saveta bezbednosti — protiv nje ne može, po Povelji, biti preduzeta nikakva mera kolektivne prinude, jer njen veto onemogućava bilo kakvu akciju Saveta bezbednosti. Ako je agresor bilo koja sila koja ima »zaštitnika« u krugu pet stalnih članica Saveta bezbednosti, onda će se Savet bezbednosti ponovo naći u stanju pune paralisnosti. Podclom sveta na blokove, svrstavanjem velikog broja zemalja u vojno-političke grupacije velikih sila, nastupilo je takvo stanje u međunarodnim odnosima da je malo koja vlada sklona agresivnim avanturama ostala bez svoga »zaštitnika« u Savetu bezbednosti. Samim tim, neefikasnost Saveta bezbednosti postala je pravilo, a kakvo-takvo efektivno dejstvo redak izuzetak, moguć jedino u slučajevima kada se podudare interesi velikih sila s obzirom na konkretnu situaciju koja ugrožava ili narušava mir.

Učinjen je, međutim, pokušaj da se naknadno i u izvesnoj meri mimo odredaba Povelje UN težište sistema kolektivne bezbednosti pomeri sa Saveta bezbednosti na Generalnu skupštinu, u kojoj ne važi princip jedno-glasnosti velikih sila. To je učinjeno posle korejskog sukoba — usvajanjem rezolucije »Ujedinjeni za mir«, koja sadrži sledeće bitne odredbe: prvo, u slučaju paralisnosti Saveta bezbednosti, Generalna skupština dobija ovlašćenja da preduzme odgovarajuću akciju protiv narušitelja mira; drugo, na inicijativu bilo koje zemlje članice, Generalna skupština može biti sazvana na vanredno zasedanje u roku dvadeset četiri časa; Generalna skupština ima pravo da obrazuje vanredne oružane snage, na bazi dobrovoljnog učešća zemalja članica, za suzbijanje agresije i uspostavljanje mira.³

Kako bismo mogli formulisati stav Povelje UN prema oslobodilačkim ratovima? Jedna od osnovnih postavki Povelje UN jeste pravo naroda na

3
Rezolucija »Ujedinjeni za mir« bila je do sada primenjena u šest slučajeva: tzv. trojne agresije na Suez 1956, mađarskih događaja 1956, iskrcavanja američkih trupa

u Liban i engleskih trupa u Jordan 1958, krize u Kongu 1960, indijsko-pakistanskog sukoba 1971. i u vezi sa intervencijom u Avganistanu 1980.

samoopredeljenje, princip suverene jednakosti država. Sistem kolonijalizma u oštroj je suprotnosti sa tim principom. Povelja je inaugurisala proceduru likvidacije sistema kolonijalizma. Ta procedura nije u svim slučajevima poštovana. Ujedinjene nacije bile su prinuđene da obnove svoj kategorični pleoaje za ukidanje kolonijalizma u Deklaraciji o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima. Neke kolonijalne sile ostale su uporne u odbijanju da se povinuju principima i zahtevima Ujedinjenih nacija. Time su one, faktički, nezakonito držale pod svojim jarmom druge zemlje i narode. U takvoj situaciji pravo tih podjarmljenih naroda na samoopredeljenje i status suverenih i ravnopravnih članova međunarodne zajednice podrazumevalo je i pravo na nužnu samodbranu protiv nezakonitog prisustva kolonijalne sile. Oslobođilački, antikolonijalni rat postaje time vid nužne samoodbrane, legalnog i legitimnog ostvarivanja prava na samoopredeljenje. Odbijanje kolonijalne sile da napusti svoj kolonijalni posed predstavlja nasilnu okupaciju tog poseda, agresiju sui generis. Time oslobođilački, antikolonijalni rat — u odsustvu efikasne intervencije same međunarodne organizacije — predstavlja jedan od oblika ostvarivanja bitnih načela Povelje UN i eliminisanja okupacije i dominacije, kao instrumenata primene sile, iz savremene međunarodne zajednice.

Postoje, najzad, građanski ratovi. Po Povelji UN, oni su unutrašnja stvar zemlje o kojoj je reč: međunarodna organizacija nema prava da se upliće u takve unutrašnje sukobe, sem ako to ne ide nauštrb prinudnih mera iz VII glave Povelje UN. Prirodu građanskog rata određuje klasna i politička fizionomija snaga koje se nalaze s dveju strana barikade. Može biti reč o revoluciji ili kontrarevoluciji, u skladu sa angažovanjem određenih društvenih snaga. Ali ponekad može biti u pitanju obračun ili borba za prevlast određenih vojnih klika i političkih grupa koje nemaju ni širu društvenu bazu ni dalekosežniji politički program. U principu, građanski rat ili, naprosto, državni udar bilo koje vrste u nekoj zemlji unutrašnja su stvar te zemlje. Ali, gotovo po pravilu, svaki takav unutrašnji sukob ima i određene spoljnopoličke implikacije i međunarodne reperkusije. Sile koje se bore za prevlast u svetu budno motre šta se dešava u drugim zemljama, koje snage su na vlasti ili koje snage mogu doći na vlast. Za te sile ovakav ili onakav rasplet unutrašnjih sukoba u nekoj zemlji može da znači jednog satelita više ili jednog satelita manje. Ako je izraz »satelit« prejak, što u praksi često nije slučaj, može da se upotrebi nešto blaža terminologija: velike sile će uvek biti zainteresovane za to da na vlast dođu snage ili garniture koje će imati više afiniteta za njihovu politiku nego za politiku rivalitetne sile. Od te zainteresovanosti do direktnog mešanja i, time, kršenja fundamentalnih načela Povelje UN — samo je jedan korak.⁴

4

Trupe Ujedinjenih nacija, na osnovu odluke Saveta bezbednosti ili rezolucije »Ujedinjeni za mir«, učestvovala su u misiji uspostavljanja mira III u svojstvu posmatračkih misija u kritičnim zonama u više slučajeva: u korejskom ratu (kontingenti 22

zemlje), Kongu (kontingenti 35 zemalja), na Sueskom kanalu (od 1956. do 1967), na Kipru, u Libanu, u Kašmiru, na sirijsko-izraelskoj granici. Reč je o tzv. mirovnim snagama koje obuhvataju vojni i u nekim slučajevima civilni personal.

Marksizam i rat

Kada je reč o stavu klasika marksizma prema ratu, oni su u svom teoretskom i praktičnom razgraničavanju ratova polazili prevashodno od klasnog kriterijuma i došli do zaključka da su ratovi buržoazije inspirisani osvajačkim i porobljivačkim motivima i ciljevima, da vode ugnjetavanju drugih naroda i da, prema tome, spadaju u nepravedne ratove. Rat koji vode eksploatisane klase za zbacivanje jarma buržoazije i potlačeni narodi za nacionalno oslobođenje spadaju u sferu pravednih ratova, jer im je cilj ukidanje sistema nasilja. U »Vojnom programu proleterske revolucije« Lenjin piše: »Teoretski bi bilo iz osnova pogrešno zaboravljati da je svaki rat samo nastavak politike drugim sredstvima; sadašnji imperijalistički rat je nastavak imperijalističke politike dveju grupa sila, a tu politiku rađa i hrani celokupnost odnosa imperijalističke epohe. Ali ta ista epoha nužno mora rađati i politiku borbe protiv nacionalnog ugnjetavanja i borbe proletarijata protiv buržoazije, a stoga i mogućnost i neizbežnost — prvo, revolucionarnih i nacionalnih ustanaka i ratova; drugo, ratova i ustanaka proletarijata protiv buržoazije; treće ujedinjavanja obe vrste revolucionarnih ratova itd.«

Dijalektičko prilaženje klasika marksizma prirodi rata i odgovarajuća deoba ratova na pravedne i nepravedne zadržava puni značaj i danas, s tim što se, u skladu sa novim komponentama u razvoju međunarodnih odnosa, dijalektički neminovno dopunjava novim kriterijumima. Reč je, pre svega, o tome da su sve miroljubive, demokratske i progresivne snage prihvatile Povelju UN kao sintezu najsuštaštenijih interesa i stremjenja savremene međunarodne zajednice i izjasnile se za dosledno ostvarivanje aktivne i miroljubive koegzistencije, opredeljujući se time protiv rata i svake primene sile u međunarodnim odnosima. Legitimna podrška nacionalnooslobodilačkim pokretima u njihovoj borbi za slobodu i nezavisnost te legitimna pomoć zemljama koje su žrtva agresije i tuđinske okupacije akt su istinske solidarnosti i nisu ni u kakvoj vezi sa relativno usamljenim propagandno-političkim pokušajima da se nametne podela na »dobre« i »loše« oružane intervencije posredstvom kriterijuma da su dobre intervencije vlastitog, a loše intervencije suprotnog bloka. Kao instrument politike sa pozicija sile, vrednovanja i agitovanja, slične vrste egzistiraju izvan domena marksističke misli.

Nesvrstavanje i rat

Politika i pokret nesvrstavanja ne prilaze ratu kroz prizmu bilo kakvih apriorističkih ideoloških shema. U isto vreme, to ne znači da politika i pokret nesvrstavanja nemaju celovit i konzistentan pristup određivanju suštine, karaktera i svojstava rata. Polazne premise stava nesvrstanih prema ratu jesu sledeće:

— prvo, rat je najveći zločin protiv čovečanstva i čovečnosti

— drugo, uzdržavanje od primene sile i pretnje silom jeste striktna pravna, politička i moralna obaveza svih, pa i nesvrstanih zemalja.

Nesvrstanost odbacuje dvojaka merila rata na osnovu bilo kakvih i bilo čijih »ideoloških« predlekcija, jer je iskustvo međunarodne zajednice nedvosmisleno pokazalo da sve ideologije mogu da budu paravan za osvajačke ratove i ostvarivanje dominacije i hegemonije. U tom je smislu za nesvrstavanje neprihvatljiva podela na »pravedne« i »nepravedne« ratove, koja se u praksi preobraćuje u mirenje sa izvozom revolucije i kontra-revolucije; svi su ratovi zabranjeni, štetni i opasni.

Sasvim je drugo pitanje prava na nužnu individualnu i kolektivnu samodbranu, koja nije rat u klasičnom smislu tog pojma, već odbrana od rata, suprotstavljanje ratu, negacija rata. Borba naroda za oslobođenje od kolonijalizma i rasizma, borba naroda za oslobođenje od strane okupacije, borba naroda koji je bio žrtva agresije protiv napadača bez obzira na zastave pod kojima je došao — spadaju u domen ostvarivanja fundamentalnog prava naroda na slobodu i nezavisnost, očuvanja suvereniteta, teritorijalnog integriteta i nacionalnog jedinstva svake zemlje. U skladu s tim, podrška narodima koji se bore za slobodu i nezavisnost najveći je akt međunarodne solidarnosti, najkrupnija politička i moralna obaveza nesvrstanih zemalja, jedno od prioritarnih područja akcije pokreta nesvrstavanja u suzbijanju nasilja i agresije.⁵

Nesvrstavanje i mir

U svakoj definiciji nesvrstanosti, užoj ili široj, poenta je na — miru. To ne znači da je nesvrstanost pacifistička doktrina, a pokret nesvrstavanja klub mirotvoraca, ali svakako podrazumeva da je mir imanentan nesvrstavanju i da se ostvarivanje principa i ciljeva pokreta nesvrstavanja ne može zamisliti mimo i bez očuvanja i učvršćivanja mira.

Pre svega, kada je reč o *poreklu nesvrstavanja*, kao ideje čiji se koreni nalaze u velikim istorijskim i društvenim pomeranjima u toku i nakon drugog svetskog rata, nesvrstavanje se pojavljuje kao antiteza blokovima i hladnome ratu, kao glavnom produktu blokovske konfrontacije i glavnoj opasnosti za svetski mir. Nije potrebno posebno dokazivati da je svrsta-

5

Pod pojmom rata podrazumeva se svaki oružani sukob koji ima sledeća obeležja:

1. učešće redovnih oružanih snaga (vojne ili policijske snage) bar na jednoj strani, to jest prisustvo i angažovanje oružanih snaga vlade koja je na vlasti;
2. određeni stepen organizacije i organizovane borbe na obema stranama, čak i kada se ta organizacija odnosi samo na organizovanu odbranu;
3. određeni kontinuitet oružanih snaga, ta-

ktičko-strategijska veza oružanih sukoba, makar i povremena, odnosno postojanje centralne aktivnosti na obema stranama za planiranje i organizaciju. Upravo zbog ove poslednje odredbe, u oružane snage ubrajane su i gerilske snage kojima se upravlja iz jednog središta, ukoliko su svojim delovanjem obuhvatile veći deo zemlje u kojoj je nastao sukob. («Najnovija oružja», SIPRI, 1978.)

vanje u blokove, koji su sublimirani izraz politike sa pozicija sile, nezostavno vodilo uključivanju u borbu jednoga bloka protiv drugoga i, u krajnjoj liniji, ugrožavanju svetskog mira. Zbog toga se politika i pokret nesvrstavanja javljaju ne samo kao nosioci mira već i kao nosilac borbe protiv ratne opasnosti koju su sa sobom nosile blokovske grupacije. U tom se smislu sasvim izvesno može reći da su se politika i pokret nesvrstavanja pojavili u međunarodnim odnosima kao antiteza ratu i kao nosilac borbe za svetski mir.

Antiratni karakter nesvrstavanja sadržan je i u *kriterijima nesvrstavanja*, koji služe za utvrđivanje podobnosti svake zemlje za učešće u akciji pokreta nesvrstavanja. U pitanju je pet principa: opredeljenje za politiku nezavisnosti zasnovanu na principima aktivne i miroljubive koegzistencije; podržavanje pokreta za nacionalno oslobođenje; nepristupanje multilateralnim savezima velikih sila sklopljenim u kontekstu njihovog međusobnog sukoba; nevezivanje vojnim ugovorima za velike sile u sklopu njihove konfrontacije; neprihvatanje vojnih baza stranih sila na nacionalnoj teritoriji. Ovi kriteriji, ponaosob i u nerazlučivom spoju, nalažu svakoj nesvrstanoj zemlji da se zalaže za aktivnosti koje doprinose jačanju mira i da izbegavaju sve obaveze i postupke koji vode podsticanju konfrontacije i povećavanju opasnosti od rata. Kriterijumi nesvrstavanja jesu, nema sumnje, demarkaciona linija koja odvaja nesvrstavanje od vojno-političkih saveza i konfrontacije velikih sila; sistem koji za svoj credo ima sistem međunarodnih odnosa koji počiva na miru i akciji za iskorenjivanje svevlašća sile.

Ako analiziramo *principe nesvrstavanja*, videćemo da su oni precizna konstrukcija međunarodnog sistema iz koga je isključen rat kao »produžavanje politike drugim sredstvima«. U središtu doktrine nesvrstavanja nalaze se načela Povelje UN i aktivne i miroljubive koegzistencije. Među njima fundamentalan značaj ima načelo Povelje UN o zabrani primene sile i pretnje silom, odnosno o stavljanju rata izvan zakona. Adekvatno značenje ima i princip neagresije, kome pripada prioritarno mesto u svim definicijama aktivne i miroljubive koegzistencije, jer se bez njega ne može zamisliti ni ostvariti poredak mira, kao bitna pretpostavka ostvarivanja nezavisnosti i ravnopravnosti naroda i međunarodne saradnje. Ali doktrina nesvrstavanja, izgrađena u procesu održavanja konferencija na vrhu i u kontinuiranoj akciji pokreta nesvrstavanja, prevazilazi krug principa koji se nalaze u Povelji UN i kodeksu aktivne i miroljubive koegzistencije, time što se zalaže za korenitu transformaciju postojećeg sistema međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa. Principi nesvrstavanja jesu, prema tome, sveobuhvatan program izgradnje novog međunarodnog političkog i ekonomskog poretka. Obuhvatajući neotuđiva prava naroda koji se bore za slobodu, neotuđiva prava suverenih država, neotuđiva prava čoveka pojedinca i skup principa koji regulišu međusobne odnose država u međunarodnoj zajednici, doktrina nesvrstavanja polazi od isključenja primene sile, od apsolutne zabrane rata, i tretira mir kao nužan okvir za demokratske i progresivne društvene promene bez kojih je nemoguće ostvarivanje ciljeva nesvrstavanja i najšire demokratizacije međunarodnih odnosa.

Ista dijalektička veza između nesvrstavanja i mira može se ustanoviti i posredstvom analize *ciljeva nesvrstavanja*. Ciljeve nesvrstavanja možemo, najsažetije, svesti na tri grupe: na borbu za slobodu, nezavisnost, ravnopravnost naroda i očuvanje svetskog mira; na stvaranje novog međunarodnog ekonomskog poretka; na ostvarivanje najšire demokratizacije međunarodnih odnosa. U svakoj od ovih grupa, bilo izričito, bilo prećutno, mir se pojavljuje kao osnovna načelna i operativna kategorija. U prvoj grupi ciljeva to je sasvim izričito naglašeno: nesvrstavanje se bori za očuvanje svetskog mira, koji je primarni uslov ostvarivanja slobode, nezavisnosti i ravnopravnosti naroda. U drugoj grupi ciljeva, čije ostvarivanje treba da dovede do uspostavljanja novog međunarodnog ekonomskog poretka, mir se pojavljuje i kao uslov i kao posledica. Pojavljujući se kao uslov, mir je pretpostavka za ubrzavanje ekonomskog razvoja zemalja u razvoju i prevazilaženje disproporcija u svetskoj privredi. U vidu posledice, mir se pojavljuje kao rezultat izgradnje novog međunarodnog ekonomskog poretka, čije bi uspostavljanje dovelo do iskorenjivanja najkrupnijih uzročnika oružanih sukoba. U trećoj grupi ciljeva mir je takođe uslov i pretpostavka najšire demokratizacije međunarodnih odnosa. Bez ulaženja u širu elaboraciju, dovoljno je naglasiti da je uzdržavanje od primene sile i pretnje silom uslov za uvažavanje nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta država, nezavisnosti i ravnopravnosti naroda, razvijanja međunarodne saradnje, ukratko — stvaranja sistema međunarodnih odnosa iz kojih će biti eliminisani eksploatacija, diskriminacija, dominacija i hegemonija.

Najzad, borba za mir je sadržana u celokupnoj *akciji pokreta nesvrstavanja* od njegove pojave na međunarodnoj sceni do danas. Već na svojim prvim skupovima nesvrstane zemlje postale su nosioci borbe protiv blokovske politike i hladnog rata, zalažući se za detant; nosioci borba za dekolonizaciju, zalažući se za pravo na samoopredeljenje i slobodan izbor puteva unutrašnjeg razvoja; nosioci akcije za opšte i potpuno razoružanje i, posebno, nuklearno razoružanje, zalažući se za obustavljanje trke u naoružanju, koja je izvoriste najveće ratne opasnosti; nosioci akcije za demokratski preobražaj Ujedinjenih nacija i kodifikaciju načela aktivne i miroljubive koegzistencije, zalažući se za uvažavanje i razvijanje poretka mira i sistema kolektivne bezbednosti svetske organizacije; nosioci akcije za uklanjanje disproporcija, eksploatacije i diskriminacije iz svetske privrede i međunarodnih ekonomskih odnosa, zalažući se za uklanjanja antagonizama koji predstavljaju pretnju čitavom čovečanstvu.

Znači: i svojim poreklom, i svojim kriterijumima, i svojim principima, i svojim ciljevima, i svojom međunarodnom akcijom, politika i pokret nesvrstavanja potvrdili su se kao protagonist mira i faktor borbe za mir. Okolnost da u akciji pokreta nesvrstavanja učestvuje stotinjak država dala je materijalnu snagu ostvarivanju programatskih vizija politike nesvrstavanja. Politika i pokret nesvrstavanja, u odnosu prema blokovskim grupacijama, koje su glavni uzročnik primene sile i opasnosti od svetskog sukoba, pojavljuju se kao jedina alternativa za očuvanje svetskog mira i mira na svim nacionalnim granicama.

Trka u naoružanju i nesvrstane zemlje

Svoj vizionarski pledoaje za obustavljanje trke u naoružanju, kao najveće opasnosti za svetski mir, nesvrstane zemlje formulisale su već na Prvoj konferenciji šefova država ili vlada u Beogradu 1961. godine. Od tada do danas nesvrstane zemlje konzekventno zastupaju stanovište da se svetski mir ne može očuvati i konsolidovati bez sprovođenja opšteg i potpunog razoružanja pod punom međunarodnom kontrolom.

U tom kontekstu, pokret nesvrstavanja ukazuje na velike sile i blokvske grupacije kao na glavne nosioce trke u naoružanju i glavne uzročnike svih poremećaja u međunarodnim odnosima koji ugrožavaju svetski mir. U tom smislu su akcije za obustavljanje trke u naoružanju i prevaziženje blokvske politike uzajamno povezane, kao ključne karike borbe za svetski mir.

U poslednje vreme, međutim, u trku u naoružanju, istina na jednom uočljivo nižem nivou, sve više se uključuju i same nesvrstane zemlje.⁶ Postavlja se pitanje u kojoj meri to protivreči principima koje su prihvatile i ciljevima za koje se zalažu u okviru politike i pokreta nesvrstavanja.

Nije sporno da sve zemlje, pa i nesvrstane zemlje, imaju suvereno pravo da proizvode i nabavljaju oružje za potrebe unutrašnje stabilnosti i odbranu nacionalne nezavisnosti. Različiti vidovi ugrožavanja slobode i nezavisnosti naroda u sklopu širenja sfera uticaja velikih sila u mešanja u unutrašnje poslove suverenih država potenciraju značaj neprekidnog jačanja njihovih odbrambenih potencijala.

Ali postoji jasna demarkaciona linija između normalnih odbrambenih priprema svake zemlje i naoružavanja u ofanzivne svrhe. Pojedine nesvrstane zemlje prekomernim naoružavanjem otkrivaju svoju težnju za sticanjem prevlasti u subregionalnim i regionalnim okvirima. Neke od njih čak, uz tehnološku i finansijsku pomoć velikih nuklearnih sila, istražuju mogućnost i za proizvodnju nuklearnih oružja.⁷

Budući da su nesvrstane zemlje na niskom stupnju ekonomskog razvoja, one u većini ne raspolažu tehničkim mogućnostima za proizvodnju, niti finansijskim sredstvima neophodnim za kupovinu modernog naoružanja.⁸ To znači da uključivanje u trku u naoružanju, po pravilu, upućuje nesvrstane zemlje na velike sile i blokvske grupacije.

(a) Nesvrstane zemlje koje nemaju tehnološke mogućnosti za proizvodnju, niti finansijska sredstva za kupovinu modernog naoružanja, čine niz

6 Vojni rashodi zemalja u razvoju povećali su se u razdoblju od 1960. do 1978. za više od pet puta. To znači da je njihovo učešće u »svetskom vojnom budžetu« poraslo sa 5,7 odsto u 1960. na 15 odsto u 1978.

7 U svetu se godišnje prodaje oružja za 25 milijardi dolara i ugovore kupovine za 30

milijardi dolara. Među uvoznocima oružja nalazi se 80 zemalja u razvoju.

8 Od 1960. do 1978. godine izdaci za naoružanje u industrijski razvijenim zemljama rasli su u proseku za 3 odsto, u zemljama u razvoju za 11 odsto, a u 1980. godini čak za 15 odsto.

političkih ustupaka da bi neka od velikih sila prihvatila, iz sopstvenih pobuda i interesa, da ih snabdeva oružjem i svim drugim što ide uz oružje (instruktori, itd.). Sve to, kao i isporuka rezervnih delova, koji predstavljaju trajnu potrebu, dovodi ove zemlje u stanje dugoročnije zavisnosti od velikih sila.

(b) Nesvrstane zemlje koje raspolazu finansijskim sredstvima neophodnima za kupovinu oružja, kao neke petrolejske zemlje, postaju zapaženi nosioci trke u naoružanju u subregionalnim i regionalnim okvirima, svojevrsni demonstratori najmodernijeg naoružanja iz arsenala velikih sila. Iako imaju veću slobodu akcije i političkog opredeljivanja, ove se zemlje kao veliki kupci i posednici oružja uključuju u širi kontekst konfrontacije velikih sila i podstiču jačanje međunarodne zategnutosti.

(c) Po prirodi stvari, prekomerno naoružavanje nije samo sebi svrha, već sredstvo za ostvarivanje određenih političkih ciljeva primenom sile. Nesvrstane zemlje koje su se uključile u trku u naoružanju postaju nosioci mešanja u unutrašnje poslove drugih zemalja i oružanih intervencija, u kojima svoj interes nalaze i velike sile koje ih opremaju i snabdevaju oružjem.

Ekscesivno naoružavanje predstavlja veliko opterećenje i za privredu razvijenih zemalja, što znači da mnogostruko teže pogađa razvojne programe i životni standard u nesvrstanim zemljama, koje su pretežno zemlje u razvoju. Usporavanjem i unazađivanjem njihovog ekonomskog razvoja, preterano naoružavanje dovodi ove nesvrstane zemlje, objektivno, u nove oblike zavisnosti od velikih sila, razvijenih zemalja i blokovskih grupacija.⁹

Svojim bitnim političkim i ekonomskim reperkusijama, uključivanje nesvrstanih zemalja u trku u naoružanju protivreći principima i ciljevima nesvrstavanja te moralno i materijalno hendikepira akciju pokreta nesvrstavanja.

Nesvrstavanje i vojne baze velikih sila

Poseban značaj stranih vojnih baza na nacionalnom tlu pojedinih zemalja u periodu posle drugog svetskog rata proističe iz više okolnosti, među kojima su dve najvažnije: globalna strategija velikih sila i blokovskih grupacija i karakter modernog naoružanja.

U nastojanju da podrede svet svojoj dominaciji i hegemoniji, velike

9

Najveći eksporter oružja su SAD sa 50 odsto prodatog oružja godišnje. SAD su 1978. godine prodale zemljama Azije i Severne Afrike oružja za 11.482,5 miliona dolara, zemljama tropske Afrike za 151,7 miliona dolara i zemljama Latinske Amerike

za 83,3 miliona dolara. Veliki izvoznik oružja je i druga supersila — Sovjetski Savez, delimično na komercijalnoj bazi, delimično u okviru vojne pomoći zemljama sa kojima se nalazi u ugovornim odnosima ili je zainteresovan za njihovo političko delovanje.

sile su stvorile sistem vojnih paktova koji im obezbeđuje prisustvo u mnogim delovima sveta. Kako ipak nisu uspele da sprovedu punu bipolarizaciju međunarodne zajednice, na osnovu uključivanja najvećeg broja nezavisnih zemalja u svoje vojno-političke saveze, što im je, inače, bio prvi veliki posleratni strateški cilj, velike sile nastoje da, permanentnim širenjem sfera uticaja i uspostavljanjem vojnih baza, osiguraju uporišta na najvažnijim vojno-strateškim tačkama u svetu.

Vojne baze velikih sila i blokovskih grupacija imaju višestruku namenu:

- a) služe za uticaj na opštu politiku zemlje na čijoj se teritoriji nalaze;
- b) služe za dejstva u širem regionalnom prostoru, kao oslonac za ekspanziju, dominaciju i hegemoniju;
- c) služe kao karike u globalnoj strategiji i konfrontaciji sa suparničkom supersilom i njenom blokovskom grupacijom.

U pomorskim i kopnenim vojnim bazama velikih sila stacionirane su trupe i smeštena konvencionalna, a u nekim slučajevima i nuklearna oružja sa užim ili širim radiusom dejstva.

Sve ove okolnosti svedoče da su vojne baze velikih sila izraz i sastavni deo njihove konfrontacije i težnje za dominacijom i hegemonijom u svetskim okvirima.

Bilo je, otuda, sasvim prirodno da nesvrstane zemlje, u zbiru kriterijuma kojima se određuje podobnost za učešće u akciji pokreta nesvrstavanja, izričito navedu zabranu dobrovoljnog prihvatanja stranih vojnih baza na svom nacionalnom tlu.

U skladu s tim, politika i pokret nesvrstavanja protiv su svih stranih vojnih baza, ali sledeći jasnu političku logiku prave razliku između zatečenih, to jest nametnutih i dobrovoljno prihvaćenih vojnih baza na teritoriji nesvrstanih zemalja.

Zatečene, odnosno nametnute vojne baze jesu, u prvom redu, zaostavština kolonijalnih sila ili iznuđena koncesija velikih sila i blokovskih grupacija. Među vojnim bazama koje su nekad posedovale ili još poseduju kolonijalne sile na teritoriji novooslobođenih, odnosno nesvrstanih zemalja, karakteristične su bile francuska vojna baza u Bizerti na tlu Tunisa, britanska vojna baza na Malti, koja je, svojedobno, pretvorena u uporište Atlantskog pakta, britanske baze na Kipru. SAD su za vreme Baptističnog režima instalirale vojnu bazu u Gvantanamu na Kubi, a upravo je u toku uspostavljanje vojne baze SAD na ostrvu Dijego Garsija u Indijskom okeanu, koje im je ustupila Velika Britanija.

Pokret nesvrstavanja i nesvrstane zemlje na čijoj se teritoriji nalaze ove nametnute vojne baze kolonijalnih i blokovskih sila dosledno se zalažu za njihovo uklanjanje. Francuska baza u Bizerti odavno je ukinuta, zahvaljujući, pored ostalog, i političkoj akciji pokreta nesvrstavanja; Malta je otkazala ugovor o vojnim bazama da bi mogla biti primljena u članstvo pokreta nesvrstavanja; Kipru su, na žalost, vezane ruke, jer ustavno priznavanje eksteritorijalnosti britanskih vojnih baza predstavljalo je uslov za

proglašenje njegove nezavisnosti; SAD uporno zadržavaju svoju vojnu bazu u Gvatanamu na Kubi; Dijego Garsija postaje sve uočljiviji poligon blokovske konfrontacije u Indijskom okeanu.

Opasnu pojavu, koja je u suprotnosti sa kriterijumima, principima i ciljevima nesvrstavanja, predstavlja dobrovoljno prihvatanje vojnih baza velikih sila i blokovskih grupacija na teritoriji nekih nesvrstanih zemalja.¹⁰ Nisu, međutim, u pitanju samo vojne baze klasičnog tipa, već i pružanje sistema olakšica širokog dijapazona pojedinim velikim silama, u sklopu njihove konfrontacije i ekspanzije (olakšice za sletanje i poletanje aviona, prihvatanje i opremu vojnih i drugih brodova, stacioniranje različitih vrsta naoružanja, boravak stručnjaka i drugog vojnog osoblja, instaliranje radar-skih i drugih osmatračkih uređaja, itd.).

Nije tajna da obe supersile sistematski šire baze i uporišta takve vrste u nekim nesvrstanim zemljama na obalama Indijskog okeana i Mediterana, u nekim arapskim, afričkim i azijskim zemljama, kao što je upadljivo i stalno povećanje vojnog prisustva bivše metropole u zemljama tzv. frankofonskog područja.

Narušavanje zabrane dobrovoljnog prihvatanja stranih vojnih baza i pružanja olakšica koje ulaze u sklop konfrontacije velikih sila i blokovskih grupacija jedan je od krupnih uzroka zaoštavanja situacije u svetu, pa i u odnosima između samih nesvrstanih zemalja.

Uzroci oružanih sukoba među nesvrstanim zemljama

Iako nesvrstane zemlje, stupajući u članstvo pokreta nesvrstanosti, prihvataju kriterije, principe i ciljeve koji u svom ukupnom dejstvu znače njihovu podobnost i obavezu da vode miroljubivu politiku i da ne primenjuju silu, ipak bi bilo velika iluzija smatrati da će ova okolnost, sama po sebi, biti dovoljna da ukloni uzroke sukoba interesa među nesvrstanim zemljama, kao i između njih samih i drugih faktora u međunarodnim odnosima.

Imajući u vidu zaostavštinu prethodnih istorijskih epoha, posebno ere kolonijalizma, kao i savremene međunarodne odnose u kojima glavnu reč još vode velike sile i blokovske grupacije, potpuno je prirodno da se u krugu stotinjak zemalja koje se nalaze u pokretu nesvrstavanja pojavljuju sukobi interesa i prelamaju krizna stanja iz svih sfera života čitave međunarodne zajednice. Pogubno bi bilo verovati da bi nesvrstane zemlje mogle,

¹⁰ Teško je, ne sa faktografske već diplomatsko-političke tačke gledišta, zbog »osetljivosti« država o kojima je reč, napraviti pregled stranih vojnih baza i sličnih uporišta na teritorijama nesvrstanih zemalja. Nije tajna, međutim, da SAD imaju bazu

Mombasa u Keniji, da se koriste somaljskim pristaništem Berbera u Adenskom zalivu, da imaju baze u Omanu, kao što i SSSR ima baze ili »olakšice« u NDR Jemenu, Etiopiji, Madagaskaru itd.

na osnovu bilo kakvih ideoloških ili drugih rezona, predstavljati idiličnu skupinu država u kojoj postoji puna identičnost i harmonija interesa. Ne manje opasno bilo bi pretpostaviti da bi uopšte moglo biti moguće, na bilo koji način, bez korenite transformacije celokupnog sistema međunarodnih odnosa, dovesti do monolitizacije interesa i jedinstva nesvrstanih zemalja.

Prema tome, raznorodnost interesa, pa i sukob interesa, istorijska je neizbežnost, dok unapređivanje solidarnosti i jedinstva nesvrstanih zemalja, u sklopu akcije za uspostavljanje novih međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa, predstavlja političku težnju i viziju politike i pokreta nesvrstavanja. Bilo bi pogrešno zanemariti jedno ili drugo. Ostati isključivo na tome da su interesi nesvrstanih zemalja objektivno i neizbežno raznorodni, zaustaviti se isključivo na neminovnosti sukoba interesa nesvrstanih zemalja, značilo bi zanemariti kardinalnu istorijsku činjenicu da ih je podudarnost vitalnih nacionalnih interesa dovela u pokret nesvrstavanja, da su vitalni zajednički interesi motorna snaga njihove solidarnosti u stvaranju novog sveta. Isto tako, bilo bi krajnje naivno i neistorijski težnje i vizije politike i pokreta nesvrstavanja smatrati postojećom stvarnošću ne samo u svetu već i u samom pokretu nesvrstanih. Ostvarivanje principa i ciljeva nesvrstavanja proces je transformacije celokupnog sistema međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa, a u tom sklopu i odnosa među samim nesvrstanim zemljama

Kada se to ne bi imalo u vidu, bilo bi nemoguće shvatiti dijalektičko jedinstvo suprotnosti između teze da je borba za mir imanentna politici i pokretu nesvrstavanja i pojave umnožavanja oružanih sukoba između samih nesvrstanih zemalja.

Raznorodnost interesa nesvrstanih zemalja proističe iz njihovog istorijskog nasleđa, geopolitičkog položaja, različitosti društveno-ekonomskih i političkih sistema, ekonomskih interesa, ideoloških orijentacija, stava prema velikim silama i tome slično. U svemu tome uočljiva su dejstva sledećih faktora: onih iz prošlosti, koji su rezultat mešetarenja, nagodbi i diktata kolonijalnih sila, i ovih iz sadašnjosti — koji su izraz konfrontacije i ekspanzije velikih sila i blokovskih grupacija.

Uzroci dosadašnjih sukoba među nesvrstanim zemljama mogu se svesti na sledeću shemu:¹¹

a. Najčešći uzrok sukoba nesvrstanih zemalja, koji može da ima dominantna dejstva i u budućnosti, jesu granični i, uopšte, teritorijalni sporovi. Ako se kao osnov za poređenje uzmu ratovi u svim dosadašnjim isto-

11
Prema SIPRI-ju, posle završetka drugog svetskog rata u svetu je bilo preko 150 oružanih sukoba, pretežno među nesvrstanim zemljama.
Prema analizama i statistikama Marka W. Zachera u knjizi »International Conflicts and Collective Security« (New York, Praeger, 1979, 297 pp.) od 1946. do 1977. godine među članicama Ujedinjenih nacija

bilo je oružanih incidenata — 93, među članicama Organizacije afričkog jedinstva — 26, među članicama Organizacije američkih država — 19, među članicama Arapske lige — 17. Prema njegovoj tipologiji, svi se sukobi mogu podeliti na nekoliko grupa: međublokovske, unutarblokovske, svrstano-nesvrstane i nesvrstano-svrstane.

rijskim epohama, može se konstatovati da su granična pitanja i teritorijalna osvajanja uvek bila u središtu sukoba među državama. Prema tome, nije reč o istorijski novom uzroku oružanih sukoba, već upravo o potvrdi povijesnog iskustva da su granična i teritorijalna pitanja uvek prednjačila u zbiru uzroka ratova. Međutim, mora se podvući da su se u drugoj polovini dvadesetog veka razlozi za sukobljavanje država oko graničnih i teritorijalnih pitanja, naročito kada su u pitanju novooslobođene zemlje, umnogostručili zbog toga što granice između njih nisu uspostavljene prirodnim istorijskim tokom, već su mahom veštački nametnute, u kontekstu nagodbi i razgraničenja bivših kolonijalnih imperija.

To se potpunosti potvrđuje i u svim dosadašnjim sporovima nesvrstanih zemalja, od kojih neki jesu, a neki nisu prerasli u oružane sukobe. U prvom smislu, tipični su oružani sukobi između Somalije i Etiopije, Iraka i Irana.

Kao dve susedne zemlje, opredeljene pri tome i za izgradnju istog ili sličnog društveno-ekonomskog sistema, tj. socijalizma, Somalija i Etiopija sukobile su se zbog spornih teritorijalnih problema. Reč je, u stvari, o tome da je Somalija pokušala da putem oružane sile priključi provinciju Ogaden, koja se nalazi u sastavu Etiopije. Priključenje Ogadena Somaliji trebalo je da predstavlja sastavni deo ostvarivanja plana o uspostavljanju tzv. velike Somalije, u čiji bi sastav trebalo da uđu i delovi nekih drugih susednih zemalja (Kenije, itd.). Duga i komplikovana istorija spora oko ovih teritorija pokazala bi, u krajnjoj liniji, da su one u različitim istorijskim epohama bile u sastavu različitih država koje su egzistirale u tom prostoru i da su presudnu ulogu u njihovom sadašnjem teritorijalnom konstituisanju imale kolonijalne sile. Pokušaj Somalije, kao što se zna, završio se neuspehom, posle oružanog sukoba koji je, u tom siromašnom delu Afrike — Sahelu, suočenom sa aveti gladi, naneo velike štete obema zaraćenim stranama, a doneo određene koristi velikim silama.

Oružani sukob Iraka i Irana imao je za neposredan povod nezadovoljavajuće teritorijalno razgraničenje u Šat El Arabu.¹² Ovaj teritorijalni spor, takođe, ima svoju dugu predistoriju, a pokušaj dveju zemalja da ga reše 1975. godine, u sklopu šire političke nagodbe (obustavljanje isporuka oružja i drugih vidova podrške šahovog režima kurdskim pobunjenicima u Iraku, itd.), očigledno nije bio dugog veka. Veliki gubici u ljudstvu, nevolje i patnje civilnog stanovništva, privredna razaranja, smanjivanje ili

12

Sadašnji sukob između Iraka i Irana potiče od pre više od tri veka. Sporovi vuku koren iz XVI veka, kada su Persijska carevina i Otomanska imperija dobile zajedničku granicu, koja se stalno menjala. Prva bitka za Šat el Arab vodena je 1818, kada su tadašnje velike sile, carska Rusija i Velika Britanija, iznudile sporazum o granicama, po kome su Abadan i Koramšar pripali Iranu, kao i kontrola nad istočnom obalom Šat el Araba. Protokolom iz Konstantinopolja, iz 1913. godine, čiji su

pokrovitelji bile, takođe, ove dve velike sile, uspostavljeno je 227 pograničnih punktova, all je spor oko Šat el Araba trajao do 1937. godine, kada je Irak načinio ustupak Iranu, pristajući da taj vodni put bude podeljen na ravne delove. Ali ubrzo je iranski šah Reza Pahlavi raskinuo sporazum, na šta je Irak prognao Irance sa Šat el Araba i istakao svoju pretenziju i na Kurdistan, koji se nalazi na jugu Irana. Na inicijativu alžirskog predsednika Huarija Bumedijena i posredničku ulogu njegovog

obustavljanje proizvodnje i izvoza nafte, zaoštavanje nacionalnih, verskih i drugih antagonizama, umnožavanje opasnosti u regionalnim i širim razmerama, aktiviranje i pregrupisanje velikih sila, nova razmimoilaženja u arapskom svetu i pokretu nesvrstavanja, kao i druge posledice, već su dovoljno ukazali na nepovoljna dejstva ovog oružanog sukoba u eksplozivnom području koje se proteže od Bliskog istoka preko Persijsko-arapskog zaliva do Indijskog okeana i Jugoistočne Azije.

Već godinama u trouglu Magreba traje teritorijalni spor oko Zapadne Sahare, u kome se kao zainteresovane i sukobljene strane pojavljuju Maroko, Mauritanija, Alžir i Front Polisario. Sukob je izbio kada su posle povlačenja kolonizatorske sile — Spanije dve granične zemlje, Maroko i Mauritanija, istakle svoje istorijsko i etničko pravo na Zapadnu Saharu, a Alžir istupio sa podrškom legitimnoj pretenziji Fronta Polisario da na osnovu principa samoopredeljenja naroda obrazuje suverenu državu Zapadna Sahara. U međuvremenu, Mauritanija je odustala od svojih zahteva, tako da su pretenzije Maroka ostale uzrok oštrog sukobljavanja sa Alžirom, koji se prenosi u Organizaciju afričkog jedinstva i pokret nesvrstavanja.

Na drugom kraju sveta postoji teritorijalni spor sa nekim sličnim dimenzijama. U pitanju je ostvarivanje prava na samoopredeljenje Istočnog Timora, koji je bio u sastavu Portugalije. Posle povlačenja kolonizatora, Indonezija je protegla svoju vlast na teritoriju Istočnog Timora i time onemogućila ostvarivanje prava naroda ove zemlje na samoopredeljenje, za šta se zalažu oslobodilački pokreti Istočnog Timora.¹³

Teritorijalni problemi u sklopu prava na samoopredeljenje ili u vidu uzurpatorstva i secesije pojavljuju se i u sklopu pojedinih novooslobođenih država. Poznato je da je posle povlačenja belgijskog kolonizatora iz Konga-Leopoldvila došlo do secesionističkog pokreta pod vodstvom Moiza Čombea za otcpljenje rudom bogate Katange i njeno proglašenje za nezavisnu državu. Taj pokušaj nije uspeo. Kasnije, u drugom političkom kontekstu, došlo je do pobune Iboa u Nigeriji i pokušaja konstituisanja i otcpljenja Bijafre. Građanski rat u ovoj zemlji, koji spada u najsirovije stranice posleratnih političkih previranja u Africi, završen je očuvanjem jedinstva i unapređivanjem federativnog uređenja Nigerije.

ministra inostranih poslova Azisa Buteflike sklopljen je 1975. godine u Alžiru sporazum između Iraka i Irana kojim je Iran dobio suverenitet nad polovinom ovog plavnog puta, u zamenu za to da prestane pružati vojnu podršku iračkim Kurdima. Posle zbacivanja šaha došlo je do izbijanja novih konfliktnih situacija u odnosima Iraka i Irana, uzajamnog optuživanja za agresivne namere, dok 21. septembra 1980. godine iračke trupe nisu započele napad na iransku teritoriju sa namerom da zaposednu 192 kilometra dugi plovni put Šat el Arab, kao svoj jedini izlaz na Perzijsko-arapski zaliv, i izmene celokupnu granicu sa Iranom dugu 885 kilometara.

13

Istočni Timor prošao je kroz kratak period nezavisnosti tokom nekoliko jesenjih meseci 1975. godine, kada je Portugal napustio ovu svoju koloniju koju je držao još od XVI veka. Sedmog decembra 1975. Indonezija je izvršila invaziju Istočnog Timora i okupirala ovo ostrvo, koje je tada imalo oko 650.000 stanovnika. Od posledica gladi, bolesti i ratnih nedaća stradalo je najmanje 100.000 ljudi, dok je još 200.000 stanovnika krajnje ugroženo. Smatra se da se na teritoriji Istočnog Timora još nalazi 55.000 indonežanskih vojnika. Pokret otpora koji predvodi Front nacionalnog oslobođenja — Fretilin, zalaže se za pravo samoopredeljenja i proglašenja nezavisnosti Istočnog Timora.

Budući da se sada i Pakistan nalazi u pokretu nesvrstavanja, moglo bi se govoriti i o dugogodišnjem sukobljavanju Indije i Pakistana, kao dveju nesvrstanih zemalja, oko Kašmira. Povlačeći se sa indijskog potkontinenta, Velika Britanija je, na osnovu verskog principa, ostvarila podelu indijskog potkontinenta na dve države, hinduističku Indiju i muslimanski Pakistan, i kao tipičnu jabuku razdora ostavila Kašmir, koji je bio povod nekoliko oružanih sukoba i još je izvor zategnutosti između Indije i Pakistana.

Imajući u vidu pokušaje nasilnog menjanja granica, za koje se dobro zna da nisu celovit izraz etničkog bića, nacionalnih aspiracija i državnih interesa mnogih novooslobođenih zemalja, državnici Afrike bili su tako mudri i dalekovidni da su u Povelji Organizacije afričkog jedinstva jasno naznačili princip uvažavanja postojećih granica, jer bi njihovo nasilno menjanje ugrozilo osnovne tekovine nezavisnosti i imalo katastrofalne posledice u Africi i u ulozi Afrike u međunarodnim odnosima.

b. Iako i granični i teritorijalni sporovi, posebno u trenutku kada prerastu u oružani sukob, izražavaju šira politička neslaganja susednih država, ipak se u nekim slučajevima kao uzrok oružanih sukoba među nesvrstanim zemljama mogu navesti politička razmimoilaženja. U pitanju su takvi antagonizmi koji dovode do zaoštrenosti odnosa iz kojih proističe ili može da proistekne oružani sukob. Na prvi pogled izgleda pomalo čudno da može doći do takvih političkih razmimoilaženja između zemalja koje vode istu nesvrstanu politiku, da oružani sukob između njih postaje moguć i neizbežan, ali se u praksi pokazuje da do toga može doći i da dolazi u mnogim konkretnim političkim situacijama. Poglavitno je reč o sukobu političkih interesa i pretenzija u užem regionalnom prostoru. Negde je u pitanju sukob između konzervativno i progresivno orijentisanih režima; sukob zemalja koje su vezane za politiku jedne ili druge super-sile; sukob zbog različitog priliza rešavanju određenih međunarodnih problema koji tangiraju interese tih zemalja; sukob oko ostvarivanja prevlasti jedne od zainteresovanih strana i tome slično.

Za neke od ovih postavki po mnogo čemu je tipičan oružani sukob Tanzanije i Ugande. U vreme britanskog kolonizatora, ove zemlje su bile sastavni deo Istočnoafričke federacije, koja je, uprkos tome što je predstavljala veštačku kolonijalnu tvorevinu, doprinosila komplementarnosti njihovih interesa. Posle sticanja nezavisnosti, pod režimom Njererea u Tanzaniji i Obotea u Ugandi, orijentisanih u progresivnom smeru, postojala je velika podudarnost njihovih težnji i preokupacija, izražena u politici dobrog susedstva i ekonomske integracije. Nasilnim zbacivanjem Miliona Obotea i dolaskom na vlast Idi Amina došlo je i do zaoštavanja odnosa između Ugande i Tanzanije. Političke trzavice su, najzad, dovele do odluke Njererea da pošalje trupe u Ugandu i sruši režim Idi Amina." To se i ostvarilo. Otvorena je faza nestabilnosti Ugande, sa mogućnošću održavanja

14

U martu 1979. u tanzanijskom gradu Moši održana je konferencija organizacija koje se nalaze u opoziciji režimu Idi Amina. Tom prilikom je formiran Front nacional-

nog oslobođenja Ugande. Uz podršku i neposredno učešće vojnih snaga Tanzanije, ove trupe su ušle u Kampalu 11. aprila 1979.

opštih izbora i eventualnog povratka na vlast Milтона Obotea. Akcija Tanzanije nije naišla na šire i oštrije reagovanje ni u Organizaciji afričkog jedinstva ni u pokretu nesvrstavanja, iako je, očigledno, u pitanju upotreba sile radi rušenja režima u jednoj susednoj zemlji. Mogli bi se navesti neki razlozi: prvo, što je režim Idi Amina bio krajnje autoritarne prirode; drugo, što je neprekidno »harangirao« protiv susedne Tanzanije i njenog predsednika Džulijusa Njererea; treće, što Tanzanija, kao zemlja opredeljena za socijalizam, i Džulijus Njerere, kao jedan od najlucidnijih i najuticajnijih afričkih državnika, uživaju velik ugled u Africi i u pokretu nesvrstavanja te što se ni po kome osnovu ne bi mogli svrstati u red onih koji bi, u principu, igrali na kartu prava jačeg; četvrto, što iza akcije Tanzanije nije stajala nijedna velika sila i što njene posledice nisu remetile ravnotežu snaga u regionalnom i svetskom okviru. Ipak, ostaje da je to bio oružani sukob u kome je jedna strana primenila silu oružja da bi postigla određene političke ciljeve.

U komplikovanim političkim uslovima u kojima je Angola ostvarila svoju nezavisnost došlo je do političkih trzavica sa Zairom. Razlog je bio taj što je jedan od učesnika u unutrašnjim sukobima u Angoli, koji su nosili obeležja građanskog rata, Robert Holden, šef FNLA, dobijao značajnu materijalnu i drugu podršku iz Zaira. Preovladavanjem uticaja MPLA, na čelu sa Agostinom Netom, došlo je i do regulisanja odnosa između Angole i Zaira.

Političke netrpeljivosti koje mogu da dovedu do oružanih sukoba karakteristične su i za zbivanja u krugu arapskih zemalja. U sklopu različitih demarkacionih linija koje prolaze kroz arapski svet, jednu od najvažnijih predstavlja ona koju su povukli kempdejidovski sporazumi i koja je odvojila Egipat od većine arapskih zemalja, svrstanih u tzv. Front odbijanja. U tim koordinatama, sa različitim neposrednim povodima, dolazilo je do oštirih razmirica koje su pretile prerastanjem u oružani sukob između Libije i Egipta, Libije i Tunisa, itd.

Svojevrsan je slučaj Libana. U suštini je reč o građanskom ratu u čijoj su osnovi verski, klasni i politički sukobi. Međutim, postoji i značajna inostrana komponenta.¹⁵ Na tlu Libana nalaze se trupe susedne Sirije, koje učestvuju na strani određenih libanskih političkih i oružanih grupa. Interesantno je, takođe, da u ovim sukobima značajnu ulogu igraju i jedinice Palestinske oslobodilačke organizacije koje su stacionirane na libanskom tlu. U tom smislu se na građanski rat nadovezuju neke komponente lokalnog rata, naročito kada se pridodaju agresivni upadi Izraela i delovanje velikih sila.

Određene sličnosti imaju i događaji u Čadu, u kome se od samog sticanja nezavisnosti 1960. smenjuju državni udari i traje, s manjom ili većom žestinom, građanski rat u koji su umešane i dve spoljne sile: bivša metropola Francuska i susedna Libija. Libija se javlja i kao pretendent na

15

Može se reći da je glavni tip rata našeg vremena rat koji se vodi unutar granica jedne zemlje radi rušenja određenog režima ili vlade i radi izazivanja promene

vlasti. Unutar ovoga tipa, preovladuju ratovi vođeni uz učešće oružanih snaga stranih zemalja. («Najnovija oružja», SIPRI, 1978.)

deo teritorije Čada, i kao intervent na strani muslimanskog stanovništva, i kao posrednik u pokušajima mirenja suparničkih strana.

Odnosi dvaju Jemena — AP Jemena i DNR Jemena — razvijaju se u ostrim amplitudama od političkih razmirica do oružanih sukoba i do razgovora o eventualnoj uniji. U osnovi sukoba su, svakako, razlike u političkim sistemima i ideološkoj orijentaciji, kao i različitim tačkama oslonca u međunarodnim odnosima (AR Jemen se u većoj meri oslanja na Saudijsku Arabiju, a DNR Jemen ima dosta bliske odnose sa Sovjetskim Savezom).

c. U novije vreme u sukobima nesvrstanih zemalja sve vidniju ulogu imaju ideološki motivi. Ovu konstataciju ne bi trebalo sasvim bukvalno shvatiti, jer se iza ideoloških razloga najčešće kriju šira politička razmišljanja, u krajnjoj liniji težnja za dominacijom i hegemonijom.

Većinu ovih osobenosti ima intervencija Vijetnama u Kampučiji. Sa predistorijom u kojoj je reč o vekovnoj ekspanziji Vijetnama prema tlu Kampučije, antagonizmi između ovih dveju zemalja, kao i pretenzija Vijetnama da bude hegemon u celokupnom indokineskom prostoru, dolazili su do izražaja još u toku oslobodilačke borbe protiv francuskih kolonizatora i oružane intervencije SAD. Ne mnogo posle trijumfalne pobede oslobodilačke borbe naroda Južnog Vijetnama dolazi do češćih pograničnih sukoba između Vijetnama i Kampučije. Umesto otpočinjanja pregovora o spornim pitanjima, što bi se moglo i moralo očekivati kada su u pitanju dve socijalističke i nesvrstane zemlje, usledila je oružana intervencija Vijetnama u Kampučiji. Kao formalni razlog, navodi se težnja Vijetnama da pruži pomoć narodu Kampučije u zbacivanju ozloglašnog režima Pola Pota. Ovim tvrdnjama protivreči okolnost da se nekoliko stotina hiljada vijetnamskih vojnika u Kampučiji, u stvari, ponašaju kao okupatori, koji su nedozvoljenom upotrebom sile instalirali režim koji prihvata hegemoniju Vijetnama u tom prostoru.¹⁶

U ovom kontekstu moglo bi biti reči i o jednoj za sada poprilično usamljenoj pojavi: slanju kubanskih trupa u Angolu i Etiopiju. Preletevši okean, desetine hiljada kubanskih vojnika došlo je, u ime revolucionarne solidarnosti, da se na strani MPLA i Agostina Neta bori protiv snaga Roberta Holdena i Džonasa Savimbija, kao nosilaca kontrarevolucije. Isto tako, kubanske trupe su u kritičnim trenucima za revolucionarni režim Haila Mengistua učestvovala u borbi protiv somalijske invazije u Ogadenu i u gušenju drugih opozicionih snaga. Ove kubanske akcije, u kombinaciji sa isporukama oružja od strane jedne supersile — Sovjetskog Saveza, naišle su na različito reagovanje u svetu, a i u krugu nesvrstanih zemalja. U

16

Na političko-diplomatskom planu osuda vijetnamske intervencije u Kampučiji je nedvosmislena, što potvrđuju i podaci sa dva glasanja na XXXV zasedanju Generalne skupštine UN. Prilikom glasanja o punomoćju predstavnika Demokratske Kampučije, 13. oktobra 1980, 74 zemlje su se izjasnile »za«, a samo 35 »protiv«. Prili-

kom drugog glasanja o održavanju međunarodne konferencije koja bi početkom 1981. raspravljala o povlačenju vijetnamskih trupa i održavanju izbora pod kontrolom UN, 22. oktobra 1980. godine, 97 država je glasalo »za«, 23 »protiv«, dok su se 22 uzdržale.

nekim sredinama polazi se od toga da su kubanske trupe, de facto, spasile angolsku i etiopsku revoluciju u času kada su one bile ugrozene od snaga kontrarevolucije. Na osnovu toga se akcija kubanskih trupa tretira kao akt solidarnosti. S druge strane, slanje kubanskih trupa daleko izvan nacionalnih granica smatra se opasnim presedanom. U tom kontekstu se postavlja pitanje šta bi se dogodilo ako bi i druge zemlje počele da upućuju svoje trupe da interвениšu u unutrašnjim sukobima. Posledice bi bile, očigledno, nesagledive. U svakom slučaju, takvi oblici pružanja vojne pomoći nisu u skladu sa odredbama Povelje UN.

Navedena tipologija uzroka oružanih sukoba među nesvrstanim zemljama, kao što se vidi, ne predstavlja čvrsto sazdanu shemu sa odvojenim pretincima. Teritorijalni sporovi dobijaju to obeležje u sklopu širih političkih razmimoilaženja, kao što su i ideološke razlike dimna zavesa za ostvarivanje određenih političkih ciljeva. Kada je reč o suštini mnogo je, dakle, važnije sledeće:

1. da u međusobnim sporovima i oružanim sukobima nesvrstanih zemalja primordijalnu ulogu igra kolonijalno nasleđe, bilo u vidu nametnutih i nerešenih graničnih pitanja, bilo u vidu političkih, ekonomskih i drugih antagonizama;

2. da stvarna ili fiktivna sporna pitanja često postaju paravan za ostvarivanje hegemonije i dominacije u užem regionalnom prostoru;

3. da i u slučajevima kada postoje tzv. opravdani razlozi za primenu sile, nesvrstana zemlja koja primenjuje silu krši principe Povelje UN i principe i ciljeve nesvrstavanja.

Velike sile i sukobi među nesvrstanim zemljama

Sukobi među nesvrstanim zemljama ne mogu se razmatrati izvan šireg konteksta odnosa i dejstava velikih sila i njihovih blokovskih grupacija. Nije u pitanju prosto prebacivanje odgovornosti na velike sile i blokovske grupacije za ekscese čiji su uzročnici nesvrstane zemlje. U okviru svoje globalne strategije velike sile i blokovske grupacije prisutne su u čitavom svetu i zainteresovane za sve što se događa na bilo kojoj tački Zemljine kugle. To znači da velike sile i blokovske grupacije, čak i kada nisu direktno umešane u oružane sukobe nesvrstanih zemalja, budno prate šta se dešava i nastoje da iz ovakvog ili onakvog toka događaja izvuku određene prednosti. To bi, svakako, bile dve najopštije konstatacije kada je reč o odnosu velikih sila i blokovskih grupacija prema sporovima i oružanim sukobima nesvrstanih zemalja. Međutim, neophodno je poći korak dalje, u konkretnije elaboriranje tog uzročno-posledičnog odnosa.

- (1) U posleratnom periodu velike sile i blokovske grupacije nastojale su da nadjačaju jedna drugu, ali u tome nisu uspele zbog opasnosti od upotrebe sveuništavajućeg nuklearnog oružja. Sa tim saznanjem one su izašle iz hladnog rata i ušle u fazu detanta, čiju prvu premisu predstavlja uzajamno jaltsko-sonfeldovsko uvažavanje uzajamnih interesa, tačnije,

uzajamnog blokovskog statusa quo. Međutim, striktnim uvažavanjem stečenih pozicija ne završavaju se, već u fazi detanta zapravo počinju nastojanja supersila i blokovskih grupacija da donekle novim sredstvima obezbede prednost jedna nad drugom. Svoje pravce ekspanzije i međusobnu konfrontaciju velike sile i blokovske grupacije sve više prenose u područja tzv. nerazgraničenih interesa, tj. u regione u kojima se nalaze zemlje koje se nisu svrstale pod blokovske kišobrane, to jest nesvrstane zemlje. To bi bila druga, ne samo podjednako važna već možda i sve važnija premisa ograničenog blokovskog detanta. U konkretnom istorijskom obliku, reč je o politici širenja sfera interesa radi obezbeđivanja svetske dominacije.

(2) Velike sile i blokovske grupacije u širenju sfera interesa i u nastojanju da ostvare svetsku dominaciju služe se sredstvima koja nisu nepoznata u istoriji međunarodnih odnosa. Jedna od supersila je u najvećem delu posleratnog vremena naglasak stavljala na primenu oružane sile, odnosno na svoju ulogu svetskog žandarma, sve dok krahom oružane intervencije u Vijetnamu nije dala prioritet korišćenju ekonomske snage i političkog uticaja. Druga supersila daje prioritet korišćenju političkih i ideoloških veza za uspostavljanje svoga uticaja i prisustva u nesvrstanim zemljama. U tom sklopu, u novije vreme naročiti je značaj pridat sklopu ugovora o prijateljstvu i saradnji, koji obezbeđuju širenje saradnje u raznim domenima, posebno u vojnom domenu. Sovjetski Savez je do sada sklopio takve ugovore sa više nesvrstanih zemalja:¹⁷ Egiptom (raskinut), Indijom, Etiopijom, Angolom, Mozambikom, Irakom, Avganistanom, Sirijom.¹⁸ Ugovor sa Avganistanom poslužio je i kao okvir za oružanu intervenciju u toj zemlji.¹⁹

Ako bi se stav velikih sila i blokovskih grupacija prema oružanim sukobima nesvrstanih zemalja sistematizovao na osnovu stepena i oblika njihovog mešanja, dobili bismo sledeće situacije:

a. Velike sile i blokovske grupacije pojavljuju se kao jedan od faktora izbivanja oružanog sukoba između nesvrstanih zemalja. U određenom vidu,

17 Ugovore o prijateljstvu i saradnji Sovjetski Savez je zaključio sa Egiptom 1971 (raskinut 1973), Indijom 1971, Irakom 1972, Angolom 1976, Mozambikom 1977, Avganistanom 1978, Etiopijom 1978, DR Vijetnamom 1978, Sirijom 1980.

18 U Ugovoru o prijateljstvu i saradnji SSSR i Sirije, zaključenom 8. oktobra 1980. u Moskvi, karakterističan je član 6. koji glasi: »U slučaju da nastanu situacije koje ugrožavaju mir ili bezbednost jedne strane ili stvaraju opasnost za mir i bezbednost u celom svetu, visoke strane ugovornice bez odlaganja će stupiti u kontakt jedna sa drugom sa ciljem da izvrše koordinaciju svojih pozicija i saradnje za uklanjanje nastale opasnosti i ponovno uspostavljanje mira.« (Ceo tekst Ugovora u dokumentacionom prilogu »Međunarodne politike«, br. 733, 16. oktobra 1980.)

19 K. Mihailov: »Donoseći odluku o slanju ograničenog vojnog kontingenta u Avganistan, radi sadejstva u otklanjanju spoljnog oružanog mešanja, SSSR je pošao od zajedništva interesa Avganistana i naše zemlje i delovao u strogoj saglasnosti sa odredbama Ugovora o prijateljstvu, dobrosusedstvu i saradnji, zaključenog među našim zemljama 1978. godina.« (U članku »Provokacionna šumiha vokrug Avganistana«, časopis »Međunarodna žizn«, br. 2, 1980.)

to je slučaj sa ulogom velikih sila u oružanim sukobima Vijetnama i Kampučije, Etiopije i Somalije.

b. Velike sile i blokovske grupacije javljaju se kao spoljni faktor koji utiče na usmeravanje i rasplitanje sukoba. Iako je oružani sukob Iraka i Irana još u procesu razvoja, može se reći da su velike sile i blokovske grupacije, usprkos zauzimanju stava »striktno neutralnosti«, stupile u igru, nastojeći da utiču na njegov tok i rasplet. Pri tome, one deluju neposredno i preko drugih susjednih ili zainteresovanih zemalja i međunarodnih faktora.

c. Velike sile i blokovske grupacije, čak i u prilikama kada ni na koji način nisu direktno umešane u sukob između nesvrstanih zemalja, koriste taj sukob bilo u tome smislu što će nadjačati nesvrstana zemlja koja je bliža jednoj ili drugoj velikoj sili, bilo u tom smislu što će taj sukob dovesti do širih razmimoilaženja, pa time i do slabljenja solidarnosti i akcionog jedinstva nesvrstanih zemalja.

Prema tome, potpuno je realan zaključak da se sukobi između nesvrstanih zemalja, i kada su potpuno autohtonog karaktera, uključuju u konfrontaciju velikih sila i blokovskih grupacija te na ovaj ili onaj način koriste njihovim globalnim političkim aspiracijama.

Posledice sukoba među nesvrstanim zemljama

Bilo bi suviše jednostavno tvrditi da primena sile ne može da bude nastavljanje politike drugim sredstvima, odnosno da iz oružanih sukoba nijedna strana ne može da izađe kao — dobitnik. Kada primena sile ne bi predstavljala put i mogućnost da se ostvare određeni ciljevi, onda verovatno nijedna zemlja ne bi pribegavala sili. Međutim, ipak ne bi bilo u nepomirljivoj dijalektičkoj suprotnosti u isti mah tvrditi da u današnje vreme, posebno u odnosima nesvrstanih zemalja, primena sile ne predstavlja razumno i efikasno sredstvo nacionalne politike. Kratkoročne prednosti, koje mogu biti očigledne, u jednoj dugoročnijoj projekciji, svakako će se iskazati kao kontraproduktivne. To bi se moglo ilustrovati mnogim primerima. Vijetnam je uspeo da primenom oružane sile instalira svoj režim u Kampučiji. To bi se moglo okvalifikovati kao »uspešno« nastavljanje politike drugim sredstvima. Ali već sad se pokazuje da je akcija Vijetnama u Kampučiji bila neuspešna kako na unutrašnjem, tako i na međunarodnom planu. Nekoliko stotina hiljada vijetnamskih vojnika mora da obezbeđuje uvezeni režim i da suzbija oružani otpor kampučijskog naroda. Došlo je do ozbiljnog usporavanja međunarodne afirmacije Vijetnama, pogoršavanja odnosa sa većim brojem azijskih zemalja, posebno onima u grupacijama ASEAN, osude i vidljive izolacije Vijetnama u pokretu nesvrstavanja i u Ujedinjenim nacijama, smanjivanja ekonomskog angažovanja međunarodne zajednice u obnovi i izgradnji Vijetnama, itd.

Oružani sukobi nesvrstanih zemalja imaju sledeće negativne posledice:

a. Same zaraćene strane trpe nenadoknadive gubitke u ljudstvu, kao što su i izložene razaranjima koja ozbiljno pogađaju životni standard i ekonomski razvoj svake od njih. Budući da su nesvrstane zemlje po pravilu zemlje u razvoju, oružani sukobi ozbiljno narušavaju programe njihovog ekonomskog razvoja i dovode ih u teškoće iz kojih teško mogu da izađu. Strana koja se pojavljuje u ulozi nosioca primene sile, agresora, gubi na svome međunarodnom ugledu i dospeva u stanje ozbiljne političke izolacije.

b. Svaki oružani sukob nesvrstanih zemalja, bez iznimke, utiče na slabljenje solidarnosti nesvrstanih zemalja. Po prirodi stvari, dolazi do razmišljanja nesvrstanih zemalja bilo u oceni uzroka sukoba, bilo u oceni ko je agresor, bilo u oceni kome treba pružiti političku podršku. Slabljenje solidarnosti neminovno dovodi do umanjivanja akcione sposobnosti pokreta nesvrstavanja u ostvarivanju njegovih krupnih međunarodnih zadataka i ciljeva. Pri tome se dovodi u pitanje i moralni prestiž pokreta nesvrstavanja u svojstvu nosioca borbe za demokratizaciju međunarodnih odnosa.

c. Oružani sukobi nesvrstanih zemalja imaju negativna dejstva i na svekoliki splet međunarodnih odnosa, kao izvor opasnosti od prerastanja u sukob širih razmera, pa i u svetski rat. Oni mogu da budu posledica ili uzrok novih konfrontacija supersila i novih zaoštavanja u međunarodnim odnosima, od čega najviše štete imaju same nesvrstane zemlje, bilo neposredno kao jedinke, bilo sa stanovišta pogoršavanja uslova za ostvarivanje njihovih zajedničkih ciljeva.

Sve to znači da se u svim segmentima međunarodnih odnosa ispoljavaju negativna dejstva oružanih sukoba nesvrstanih zemalja, u širokom dijapazonu od neposrednih ratnih strahota do reperkusija na moralnom, političkom i ekonomskom planu.